

Oya Aan

Kadın cinayetleri, cezasızlık ve “normal” doğum atraksiyonları

Eren Keskin

Hukuk Şiddete ‘kılıf’ yapılıyor

Fatoş Stêrk

Güçlü kadınlar: Şiddeti kader olmaktan çıkaran direniş

Dilek Başalan

Sistemantik Şiddet: Kadın katliamları ve devletin rolü

Ruşen Seydaoğlu

Jineoloji ile bakmak
Jineolojiye bakmak: Van alıŐtayını izlenimleri

Semiha Arı

Jineoloji alıŐtayının ardından: Ortak mücadele üzerine notlar

İÇİNDEKİLER

- 1** Kadın cinayetleri, cezasızlık ve “normal” doğum atraksiyonları
Oya Açıan
- 5** Hukuk şiddete ‘kılıf’ yapıyor
Eren Keskin
- 8** Güçlü kadınlar: Şiddeti kader olmaktan çıkaran direniş
Fatoş Stêrk
- 14** Sistematik şiddet: Kadın katliamları ve devletin rolü
Dilek Başalan
- 18** Jineoloji ile bakmak jineolojiye bakmak: Van çalıştayı izlenimleri
Ruşen Seydaoğlu
- 21** Jineoloji çalıştayının ardından: Ortak mücadele üzerine notlar
Semiha Arı

Kadın cinayetleri, cezasızlık ve “normal” doğum atraksiyonları

Oya Açıan-20 Ekim 2024

Kürtaj, istemediğin çocuğa sahip olmama hakkıdır, kadının kendi bedeniyle ilgili meselelerde söz sahibinin kendisi olması gerektiğine vurgudur. İktidardaki erkek egemen sistem, “Her kürtaj bir Uludere”dir diyerek insanı ürpertecek tanımlarla karşı çıkıyor kürtaja?

2024’ün Ocak-Eylül arasındaki kesitte 295 kadın katledildi, 184 kadın şüpheli bir şekilde yaşamını yitirdi. Gülistan Doku neredeyse 5 yıldır “kayıp”. Üniversite öğrencisi Rojin Kabaiş’in cesedi 18 gün sonra bulunabildi. İlk 3 gün hiçbir girişimde bulunmadılar Rojin için. Sonra, kimden neyi gizlemek istiyorlarsa dosyaya gizlilik kararı getirdiler.

Bunları veri olarak kaydediyoruz fakat ardında yatan erkek egemen rejimin kodlarını ve kadın düşmanı politikaları her defasında hatırlamaya, bizim kafamızda açık olanı başkalarına da anlatmaya, yapılması gerekenleri tartışmaya ihtiyacımız var.

Önleyici, koruyucu tedbirleri olan, kararlar uygulanmazsa zorlama hapsine hükmeden 6284 sayılı Kanun’un adı var ama açık ki doğru dürüst uygulanmıyor, cinayetlerin ardı arkasının kesilmemesiyle tanık oluyoruz buna.

Kadınları ve onların hayatını hiçe sayan politikalar, bu cinsiyetçi dil ve uygulamalar şiddetin bütün biçimlerinin yaşamımıza sirayet etmesine yol açtı. Şiddetin bütün biçimlerini derinleştirdi ve olağanlaştırdı.

Cezasızlığın beslediği kadın cinayetleri girdabı, her defasında daha vahşi biçimlere bürünerek gündemimize giriyor. Özellikle Ayşenur Halil ve İkbâl Uzuner’in yarımşar saat arayla vahşice katledilmeleri hafızalara çakıldı kaldı. Türkiye’nin her yanında kadınlar,

liselerden üniversitelere mahallelerden kent meydanlarına kadar sokaklara döküldü. Bu gidişin önünü almayı başaramaz, herkesi harekete geçirmezlerse aynı şeyin kendi başlarına gelebileceğini -bilinçli ya da sezgisel olarak- biliyorlardı. Şiddetin meşrulaştırılması erkek egemen sistemin alamet-i farikalarından biri olarak hükmünü yürütüyor.

Adalet Bakanı Yılmaz Tunç, toplumsal basıncın yükselmesi üzerine ‘düzenlemeler, uygulamalar, şunu yapacağız, bunu yapıyoruz’ diyerek bir şeyler geveledi durdu. Geveleme işte, aslında neyi neden yaptıklarını ve bu politikaların neye hizmet ettiğinin farkındalar. Her şey olup bittikten, kadınlar vahşice katledildikten sonra konuşmaya başlıyorlar. Ne söylüyorlar peki: “Kamuoyunda duruşmadaki kılık kıyafeti nedeniyle indirim alan kişilerle ilgili hep eleştiri söz konusu oldu. Kişiler serbest kaldıktan sonra birtakım delillerin, görüntülerin ortaya çıkması toplumda rahatsızlığa neden oluyor.” Çiğnene çiğnene sakıza dönmüş şeyler bunlar, kimseyi inandıramazlar.

Korku, kaygı, tedirginliğe eşlik eden çaresizlik!

Eylemlere katılan bir lise öğrencisi “Asla tekin bir sokak yok. Akşama kalmayayım desem benzer saldırılar gündüz yapılıyor. Tenha yerden geçmeyeyim desem kalabalık yerlerde yapılıyor. Kendimizi korumanın bir yöntemi yok...”

Bu korkuyla yaşıyor milyonlarca genç kadın. Yurtlar kentin kuş uçmaz kervan geçmez köşelerine, dağ başlarına yapılıyor. Kadın öğrencilerin ayağını kent merkezlerinden kesmek için yapılan bu bilinçli tercih, biliyoruz ki erkek tacizine, tecavüzüne zemin hazırlıyor. Kadın öğrenciler yurtlara geldiklerinde çok detaylı bir aramaya tabi tutulduklarını söylüyor, “Bu yetmezmiş gibi bir de kokluyorlar” diye ekliyorlar. Ama yurt kapısının bir adım ötesinde neyle karşılaşacağınız meçhul...

Kadına yönelik şiddet, taciz, tecavüz ve cinayet için o kadar uzağa gitmenize de gerek yok! İstanbul’un Taksim’inde iki kişi sokak ortasında bir kadına tecavüz girişiminde bulunuyor ve savcılıktan serbest bırakılıyorlar. Deyim yerindeyse, “kulakları bile çekilmiyor. Sokak ortasında tecavüze yeltenecek kadar pervasız bu azgınlık bu kadar açık şekilde ödüllendirilince devletin bu tutumu, peşlerinden gelen erkeklere de cesaret iksiri oluyor.

Mağduru değil faili anlamaya çalışmak da hayli yaygın bir çürüme hali. “Keşke gitmeseymiş, keşke tek gitmeseymiş...” deniyor. Katille özdeşlik kurmanın bir adım öncesi bu!

Daha da beteri katili aklamak için kimi yetkili ağızlardan katledileni suçlu çıkarma çabalarına tanık oluyoruz. Faşist rejimin kimi piyonları “Fail sabıkasız, ne başkası ne de rahmetli kızlarımız tarafından bir şikayet yapılmış” diyebiliyor -bunu utanmadan söyleyen bir kadın üstelik: Işıl İlgin Oktay, AKP’de politika yapıyor.

Bu “keşke”lerin, “o da öyle yapmasaymış”, “o kıyafeti giymeseymiş”, “öyle oturmasaymış”, “o saatte sokakta ne işi varmış” tarzında mağduru, saldırıya uğrayanı suçlu çıkarma çabasına da yabancı değiliz hiçbirimiz.

Kadın aileden, çocuk kadından ayrı düşünülüyor

Faşist rejimin “tek adamı” Erdoğan’ın kadınlara aile kurumu üzerinden ayar vermeye kalktığı örnekler dönemin ruhunu ve bugün gelinen noktayı kavrayabilmek için her zaman azımsanmayacak bir fikir verdi.

“Kadın ile erkek eşit değildir ve eşit olmaya çalışmamalıdır!” sözüyle açılmıştı yeni dönemin kadın düşmanı politikalarının piyasaya sürülmesi. Her şey özel mülkiyet sisteminin gözü gibi koruduğu “aile” kurumunun yeniden dizaynı içindi. Kadın üzerinden yürütülen bu mühendislik çalışması, toplumsal dokuda kadının rolünün sınırlarını çiziyordu: “Kadının iş hayatına katılmasına karşı değilim ama kadının asli görevi anneliktir” sözü de yine Erdoğan’a ait. Ardından “Anneliği reddeden kadın, eksiktir, yarımdır” şeklindeki hüküm cümlesi geldi. “Her kadın en az üç çocuk doğurmalı” diyerek el yükselttiler.

Evliliği-aileyi kutsama, boşanmayı zorlaştırarak kadını evin duvarlarına hapsetme işine hız verdiler. Bedenleri muhasara altındaki kadınlar “Her kürtaj bir Uludere’dir” diyen faşist şefin yönlendirmesi ve toplumda yarattığı algı nedeniyle bedava ve güvenli kürtaj hakkına erişemiyor artık. Sözde kürtaj yasal, gerçekte yasaklı!

Kürtaj, istemediğin çocuğa sahip olmama hakkıdır, kadının kendi bedeniyle ilgili meselelerde söz sahibinin kendisi olması gerektiğine vurgudur. İktidardaki erkek egemen sistem, “Her kürtaj bir Uludere”dir diyerek insanı ürpertecek tanımlarla karşı çıkıyor kürtaja? Kadının, bedeni üzerinde üretimi kontrol edebilme hakkına el koymak istiyor!

Türkiye’de 2001’de 2,38 seviyesinde olan doğurganlık hızı, 2023’te 1,51’e geriledi. Doğurganlığı arttırmak için dört ay olan ücretli doğum izninin süresi çocuk sayısına göre kademeli olarak artırılacağı konuşuluyor. Kadınlar yine kategorilerle tanımlanıyor: Anneliği reddeden kadın, kürtaj yaptıran kadın... gündemdeki saldırı ise kadının çocuğunu ne şekilde doğuracağı!

Sağlık Bakanlığı işbaşında: Normal nedir?

Rejimin Sağlık Bakanlığı’na hazırlattığı daha adından bir savaşa girilmekte olduğu izlenimi yaratan -“Normal Doğum Eylem Planı”- kapsamında hazırlattığı kamu spotunda kadınların vajinal doğum yapması başarılı, sezaryen ile doğum yapması başarısız ilan ediliyor. Normal doğum yapan annelerin bebekleriyle daha sağlıklı bir bağ kurduklarını ilan ediyor. “Doğal olan normal doğum”dur diyerek kadınların bedeni üzerinde tahakküm kurmaya çalıştığı yeni bir saldırı kampanyası yürütülüyor.

Sezaryenle doğum başta olmak üzere kadınların bedenleri üzerindeki tasarruf dünyanın her yerinde haktır. İnsan, kadınların duygularına hitap etmeye çalışan bu yeni saldırının

ardında yatan ne, ‘acaba bu kez hangi kadın düşmanı dalaverenin peşindeler’ diye düşünmeden edemiyor. Cevabı İstanbul Tabip Odası veriyor:

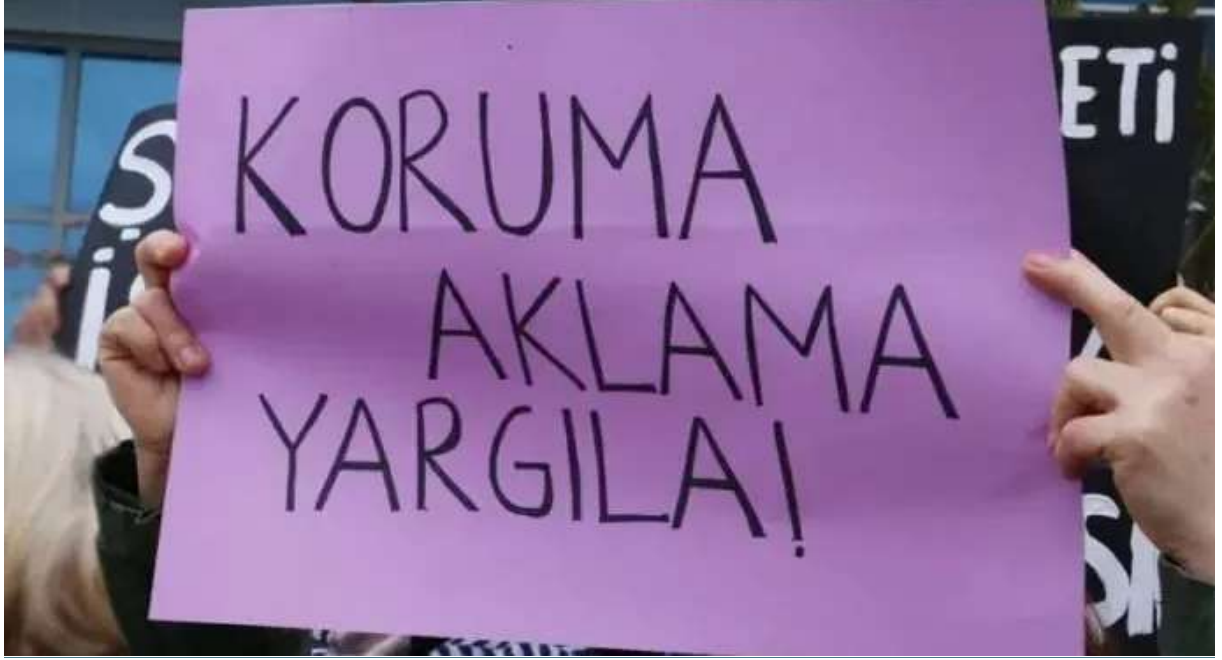
“Sezaryen oranlarının yüksek olmasının en temel nedeni, hekim veya hasta tercihleri değil vajinal doğum için gerekli destek mekanizmalarını kapsayan sağlık politikalarının üretilmiyor olmasıdır. Vajinal doğumun yaygın olduğu ülkelerde karşımıza çıkan gebelere hem tıbbi bakım veren hem de onları duygusal olarak destekleyen ebelik sisteminin bitme noktasına getirilmiş olması başlıca nedenlerden biridir. Koğuş gibi doğumhaneler, performans sistemi, ebelik sisteminin fiilen işlemez oluşu, kız çocuklarını kapsamlı cinsellik eğitiminden yoksun bırakarak doğum korkusunu büyüten politikalar bu artışın temel nedenidir.”

Özcesi, özelleştirilen ve metalaştırılan sağlık sistemi “ne kadar çok hasta o kadar çok para” düsturuyla bant sistemi yürütülüyor. Yani doğumun nasıl olacağı meselesi ne hekimlerin ne de hastaların tercihi! Sağlık Bakanlığı’nın, anne olmaya hazırlanan kadınların fizyolojik ve ruhsal sağlığını önemsiyormuş pozları takınmasına hiç gerek yok; böyle yaparak devasa suçlarını hafifletemezler!

Özgürlüğümüz, bedenimiz, geleceğimiz bizim, bunları almaya kimse yeltenmesin!

Hukuk şiddete 'kılıf' yapılıyor

Eren Keskin-20 Ekim 2024

Kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetlerinin artışında yargının ve yargıya yerleşik olan erkek egemen algının payını unutmamak gerekiyor. Yargının erkek egemen tavrını birçok kadın cinayeti ve kadına yönelik şiddet dosyalarında ya da çocuk istismarı dosyalarında son derece net görüyoruz

Türkiye’de yargı sistemi her zaman kadınlara karşı ayrımcılık içerdi. 2005 yılında Türk Ceza Kanunu ve Türk Medeni Kanunu’nda yapılan önemli değişikliklere rağmen Türk yargısındaki erkek egemen algı hiçbir zaman gerçek anlamda değişikliğe uğramadı. 2005 yılına kadar geçerli olan Türk Ceza Kanunu’nda kadına yönelik şiddeti düzenleyen bir bölüm başlığı dahi yoktu. Kadına yönelik şiddet konusunda tecavüz ve sarkıntılık gibi fiiller söz konusuydu ve bu fiillerin bölüm başlığı Genel Ahlak ve Aileye Karşı Cürümler idi.

Yani Türk Ceza Kanunu, kadını bir birey olarak kabul etmiyor ve kadına yönelik şiddeti ailenin ve namusun bir unsuru içinde değerlendiriyordu. Bu çok önemli bir sorundu. Örneğin tecavüz suçunun Türk Ceza Kanunu’nda tanımı çok yetersizdi. Yargıtay kararlarıyla tecavüz suçu ancak erkek cinsel organının kadın cinsel organına duhulü olarak tanımlanmıyordu. Oysa kadınlar anal, oral ve vajinal bölgeden tecavüze maruz kalabildikleri gibi cinsel saldırı çok çeşitli araçlarla da gerçekleştirilebiliyor. Örneğin: sopa, cop gibi. Bunların hiçbir karşılığı Türk Ceza Kanunu’nda yoktu. Yine eski ceza kanununda cinsel taciz diye bir suç tanımı yoktu. Sadece sarkıntılık suçu yasal olarak metne geçirilmişti, bu suç tanımı da hiçbir şekilde cinsel tacizi tanımlamıyordu.

Kadınların örgütlü mücadeleleri sonucunda çok önemli sonuçlar elde edildi. 2005 yılında hem kadınların kurtuluş mücadelesinin etkisi hem de o dönem AKP'nin daha Avrupa Birlikçi bir siyaset izlemesi nedeniyle Türk Ceza Kanunu'nda önemli değişiklikler yapıldı. Ve cinsel saldırı suçu bir bölüm başlığı olarak yasaya girdi. Tecavüz suçunun tanımı genişledi, cinsel taciz suçu bir tanım olarak yasada yer aldı. Başka iyileştirmeler de yapıldı. Çocuğun istismarı yönünde de önemli iyileştirmeler yapıldı. Yazılı hukukta yapılan bu değişikliklerin yeterli anlamda uygulamaya yansıdığını söyleyebilir miyiz? Hayır.

Bunun nedeni, çünkü Türkiye Cumhuriyeti devleti bir hukuk devleti değil. Yazılı olanın önünde her zaman uygulamadaki pratik yaklaşımlar ve pratikte verilen kararlar var. Türkiye'de kadına yönelik şiddet konusunda sorunlar her zaman varlığını devam ettirdi. Biz kadına yönelik şiddet politiktir derken şunu anlatmaya çalışıyoruz, devlet dili ne zaman sertleşirse, kadınlara karşı ayrımcı ve ötekileştirici bir dil kurulursa, nefret söylemi geliştirilirse bundan ilk payını alan da kadınlar oluyor.

Genel olarak Türkiye Cumhuriyeti devleti birçok uluslararası sözleşmeye imza atmış olsa da örneğin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi ya da kendi iç hukukunda da işkenceyi yasak bir yöntem olarak yazılı hukuka geçirmiş olsa da Türkiye'de işkence pratikte uygulanan bir yöntem ve bir devlet politikası. Kaldı ki işkencenin son derece meşrulaştırıldığı bir süreç yaşıyoruz. Bu meşrulaştırma toplumdaki şiddet algısının da yaygınlaşmasına ve meşrulaşmasına neden oluyor ve meşrulaştırılan bu şiddetin en birinci mağdurları da kadınlar ve çocuklar oluyor ne yazık ki.

Kadına yönelik şiddet konusunda çok önemli bir kazanım elde etmiştik. O da Avrupa Konseyi İstanbul Sözleşmesi'ydi. İstanbul Sözleşmesi aslında bizim coğrafyamızda verilen bir mücadelenin ürünü. Diyarbakır'da Nahide Opuz'un kocası, Nahide Opuz'u ağır yaraladı ve Nahide'nin annesini de öldürdü. Daha sonra yargılama başladı, bu yargılama sonucunda istenen karar çıkmadığı için Nahide Opuz ve avukatı Meral Danış Beştaş Türkiye Cumhuriyeti devleti aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuru yaptılar.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Türkiye'yi, Nahide Opuz'u aile içi şiddete karşı koruyamadığı için mahkum etti. Bu kararın ardından Avrupa Konseyi, tüm üye devletlere, kadınları şiddete karşı özellikle ev içi şiddete karşı koruyacak bir sözleşme hazırlanması konusunda bir çağrı yaptı. Bu sözleşmenin hazırlanmasında Türkiye'den Kürdistan'dan ve dünyanın her yerinden kadın hukukçuların büyük emeği vardı. Avrupa Konseyi İstanbul Sözleşmesi imzaya açıldı, ilk olarak İstanbul'da imzaya açıldığı için de adı İstanbul Sözleşmesi oldu.

Bu sözleşme kadına yönelik şiddet konusunda kadınların mücadeleleri sonucunda ortaya çıkmış en önemli sözleşmeydi. İstanbul Sözleşmesi'nin son derece önemli maddeleri vardı ve imzacı devletlere büyük görevler yükliyordu. Her şeyden önce İstanbul Sözleşmesi **hiçbir örf hiçbir adet ve hiçbir ahlak anlayışı kadına yönelik şiddetin**

gerekçesi yapılamaz diyerek devletleri bağıyordu. İşte bu anlayış Türkiye Cumhuriyeti devletinin iktidar ortaklarının değişmesi ile birlikte siyasi iradeyi rahatsız etmeye başladı.

Ailenin yapısı, namus kavramı, ahlak anlayışı tartışılmaya başlanınca bundan son derece rahatsız oldular ve sonunda da 2021 yılında sözleşmeden imza geri çekildi. Aslında Avrupa Konseyi İstanbul Sözleşmesi yeterli şekilde uygulanıyor muydu? Hayır. Ancak kadınlar için büyük bir duygusal güvence sağlıyordu ve özellikle biz kadın hukukçular açısından mahkemelerde yaptığımız savunmalarda bizim için çok önemli bir dayanağı.

İstanbul Sözleşmesi'nden imza çekilmesinin ardından bindiğim bir taksi şoförünün bana sorduğu soru bence yerleşik olarak algının nasıl geliştiğini de çok net ortaya koyuyordu. Şoför avukat olduğumu anlayınca bana dönerek “abla bir arkadaşım karısını darp ettiği için cezaevinde, artık serbest kalacak değil mi?” Diye soru sormuştu. İşte imzanın çekilmesi sıradan vatandaşta artık kadına yönelik şiddet serbest gibi bir algı yaratmıştı. Bu algının ne kadar korkunç sonuçlara yol açtığını da net olarak şu anda yaşamaktayız.

Genel olarak tüm coğrafyamızda bir ayda en az 30 kadın maalesef ki öldürülüyor. Birçok şüpheli ölümden ayrıca varlığını koruyor. Bu son derece korkunç bir sayı. Kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetlerinin artışında yargının ve yargıya yerleşik olan erkek egemen algının payını unutmamak gerekiyor. Yargının erkek egemen tavrını birçok kadın cinayeti ve kadına yönelik şiddet dosyalarında ya da çocuk istismarı dosyalarında son derece net görüyoruz.

Bu kararlara iyi hal indirimi olarak yansıyor. Hala mahkemeler iyi hal indirimi uygulamasını son derece özgür ve fütursuzca yapabiliyorlar bu nedenle de kadınlar her zaman şiddetle baş başa şiddete en yakın bir konumda yaşamaya devam ediyorlar.

Kadına yönelik şiddetin yaşamım tüm alanına yayıldığını görmekteyiz. Ama kadınlar en çok en yakınlarındaki erkekler tarafından şiddete maruz kalıyorlar. Bu da evdeki baba, koca, abi gibi hatta bazen erkek çocuk gibi gerçekleşiyor.

Kadına yönelik şiddet konusunda Avrupa Konseyi İstanbul Sözleşmesi'nden imza çekilmiş olsa da hala altında imza olan bir CEDAW yani Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi var. Bu sözleşme yaşamın tüm alanlarında kadınlara erkek arasındaki eşitsizliğin ortadan kaldırılması için imzacı devletlere büyük görevler yüklüyor. Ama ne yazık ki Türkiye Cumhuriyeti devleti bir hukuk devleti olmadığı için bu imzalarının tümünü hala ihlal etmekte. Maalesef ki Türkiye Cumhuriyeti devleti yargısı hem kadına yönelik şiddet olayları, kadın cinayetleri, gözaltında kayıplar, faili meçhul cinayetler, işkence gibi ya da hasta mahpuslar gibi konularda pratikte cezasızlığın bir kılıfı olarak ortaya çıkıyor. Bu bir sistematik, öldüren, işkence yapan değil suçlu olan, onları soruşturmayan savcılar, yeterli kararları vermeyen hakimler ve şiddeti belgelemeyen Adli Tıp hekimleri hepsi sistematik parçaları durumunda.

Güçlü kadınlar: Şiddeti kader olmaktan çıkaran direniş

Fatoş Stêrk-20 Ekim 2024

Rojava sineması, Batı feminizminden farklı olarak, kadın özgürlüğünü daha kolektif ve devrimci bir bakış açısıyla ele alır. Batılı feminizmde bireysel özgürlükler ve haklar ön planda iken, Rojava’da kadın özgürlüğü, toplumsal bir dönüşümün ve devrimin ayrılmaz bir parçası olarak görülür

Türkiye ve Kürt sinemasında kadınların çoğunlukla mağdur ya da edilgen karakterler olarak tasvir edilmesi, sinemanın toplumsal cinsiyet eşitsizliğini nasıl yeniden ürettiğini gözler önüne seriyor. Ancak, bu kalıplaşmış anlatılar kırılmaya başlıyor. Özellikle Rojava Sineması, kadınları devrim ve özgürlük mücadelesinin aktif özneleri olarak sahneye çıkarıyor. Bu sinema, kadınların sadece savaştığı değil, aynı zamanda yaşamı yeniden inşa ettiği hikayeleri anlatıyor ve feminist bir sinema dili oluşturuyor.

Diğer yandan, dünyadaki farklı yapımlar da bu güçlü kadın anlatılarına katkı sunuyor. “Bir Düşüşün Anatomisi”, Yersiz Yurtsuz ve “Poor Things” gibi filmler, kadın karakterlerin kendi bedenleri ve kimlikleri üzerinde söz sahibi olduğu hikayelerle patriarkal normları sarsıyor. Bu filmler, kadınların içsel dönüşümünü ve bağımsızlık mücadelelerini merkezine alarak, sinemada güçlü kadın temsillerine olan ihtiyacı bir kez daha gündeme getiriyor.

Rojava Sineması ile bu tür feminist filmler arasındaki paralellik, sinemada kadınların yalnızca “kurban” değil, özgürleştirici güçler olarak anlatılmasına duyulan özlemi daha da derinleştiriyor. Sinema tarihinde elbette bunun başka örnekleri de var; **Yersiz Yurtsuz** filminin yönetmeni **Agnès Varda**, sinemasında özgür kadınları yaratan feminist bir bakış açısına sahipti. Onun kadın karakterleri, yalnızca çevrelerindeki baskılarla baş etmekle kalmaz, aynı zamanda kendi yollarını çizerler. Varda’nın filmlerindeki kadınlar, her şeye rağmen yaratıcı, özgür ve cesur karakterlerdir. Onlar, sıradan hayatlarının içinde

bile direnmenin yollarını bulan kahramanlardır. Varda, kadını sadece bir “nesne” değil, hayatın öznesi olarak anlatan nadir yönetmenlerden biriydi. Onun sinemasında, kadınlar şiddete ve baskıya boyun eğmez; aksine hayatın tam merkezinde kendi hikâyelerini yazan güçlü figürlerdir. Yersiz Yurtsuz filminin ana karakteri Mona da işte tam olarak böyle bir figürdür. Bir yere veya birine ait olmayı reddeden, yalnız başına Fransa kırsalında sadece çantasıyla uzun süre bir yerde kalmayan fakat bir arayış içerisinde de olmayan bir kadındır Mona. Zira Mona’ya bir çiftçi ve eşi toprağa bakması karşılığında karavanda yatması için teklifte bulduklarında Mona kabul etmez ve oradan da ayrılır. Mona, ile birlikte aslında Fransa’nın kırsal toplumu ile beraber genel olarak toplumun bakışını da çok net bir şekilde izleyebiliyoruz. Bizler seyirci olarak hem Mona’ya yaşatılanları izliyor hem de tam anlamıyla Mona ile bağ da kurmuyoruz. Agne Varda’nın yapmak istediği şey de tam olarak budur. Film bittiğinde “makul” kadının tam tersi olan Mona’nın ölmesi de seyirciler için büyük bir tokat etkisi yaratıyor. Bu tokat topluma, sisteme ve kadınları tek tipleştirmeye çalışan herkese atılan bir tokattır. Varda, özellikle ikinci dalga feminizmin Fransa’daki önemli figürlerinden biri olduğu için sadece bu filmde değil diğer kurmaca ve belgesel filmlerinde de karakterlerini feminist bir bakış açısıyla anlatıyor. Ataerkil sisteme olan öfkesini de sık sık röportajlarında da dile getiren Varda’nın en çok bilinen sözü de “Neşeli bir feminist olmayı denedim ancak çok öfkeliydim”dir. Mona karakteri, tek başına bir direnişi simgeliyor. Mona, öfkeli bir karakter değil fakat Varda’nın öfkesini filmin her sahnesinde hissetmek mümkündür. Bir köy kahvesinde bir grup yaşlı adamın Mona’ya taciz etmesi ve başaramadıkları zaman da ‘pis feminist’ olarak tanımlamaları Varda’nın öfkesidir.

Bir Düşüşün Anatomisi de toplumsal normlar ve beklentiler altında ezilen ama sonunda kendi yolunu bulan bir kadının hikâyesidir. Film, kadının kırılganlıklarıyla yüzleşmesini ama bu kırılganlıkların içinden direnişle çıkmasını anlatır. Onun hikâyesi, kadınlara dayatılan rollerin nasıl yıkılabileceğini, her düşüşün aslında yeni bir ayağa kalkış olduğunu gösterir. Düşmekten korkmayan bir kadın karakter, hayatın her zorluğuna rağmen direnişin ve özgürlüğün simgesidir. Bütün film boyunca ana karakter Sandra’nın, kendisine yöneltilen suçlarla olan mücadelesini izliyoruz. Fakat bu suçlamaların büyük çoğunluğu Sandra’nın kadın olması, anne olması ve biseksüel olması üzerinden yöneltilen suçlar. Mahkeme heyetinin sorduğu sorular ve sorgulamalar bir ölümü aydınlatmaktan ziyade Sandra’nın, ‘makbul’ kadınlığını sorguluyor. Sandra, filmin başından sonuna kadar duruşundan ve tavrından asla taviz vermiyor. Ne kimliğinin sorgulanmasına ne de anneliğinin sorgulanmasına izin vermiyor. Bu sorgulamalar esnasında ara ara flashbacklerle Sandra ve kocasının kavgalarını da izliyoruz. Bu kavgalarda Sandra’nın kendisi gibi yazar olan kocasının üretememe sebebinin Sandra olduğunu her fırsatta dile getirmesi de tam bir erkek davranışı çünkü Sandra, bulduğu her boşluğu dolduran ve sürekli yazan, üreten bir kadın. Kocasının Sandra’ya karşı olan kıskançlığı büyük öfke nöbetlerine ve krizlere sebep olmuştur. Sandra’nın kocasının, kavga anlarında gizlice kaydettiği ses kayıtlarının mahkemeye sunulmasını sert bir şekilde reddeden ve özel

hayatın gizliliğini hatırlatan Sandra'ya rağmen çoğunluğu erkek olan heyet bu kayıtları dinlemeye devam eder. Sandra hem kadın hem biseksüel hem de Fransa'da yaşayan bir yabancı olarak sürekli sorgulanır ve yargılanır. Mahkeme heyetine göre 'iyi anne' olmayan bu şehvet düşkünü kadın kesinlikle suçludur. Sandra'nın direnişi ve dik duruşu yine sinemada nadir gördüğümüz kadın karakterlerindedir.

“Poor Things” ise kadınların kendi iradeleriyle var olma mücadelesini beyaz perdeye taşıyan eşsiz bir film. Filmde, Bella Baxter karakteri sadece bir kadının güçlenme hikâyesini değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet normlarına karşı savaşını da gözler önüne seriyor. Filmin ana karakteri Bella, intihar etmiş bir kadın ve daha sonra kendisine Tanrı dediği bir bilim “adamı” tarafından beynine yenidoğan bir bebeğin beyninin nakledilmesiyle yetişkin bir kadın bedeninde “yeniden” doğmuştur.

Zaman içerisinde kadın olmaya dair birçok şey öğrenirken reddetmeleri de karşı çıkmaları da büyüme süreci içerisinde öğreniyor Bella, erkek egemen dünyada kendi varlığını yeniden inşa eden, kendi kimliğini sorgulayan ve sınırları aşan bir karakter. O, ataerkil düzenin kadına dayattığı rollerden sıyrılarak, kim olduğuna ve ne istediğine kendisi karar veriyor. Şiddete, baskıya ya da kader denilen zincirlere boyun eğmeyi reddediyor. Zaman içerisinde kendi bedenini tanıyan Bella, cinsel hazzı keşfedip ve tüm söylemleri reddedip bu hazzın peşinden gidiyor. Etrafındaki 'soylu' karakterlerin onun hakkında düşündüklerine ve söylemlerine hiçbir şekilde kulak asmıyor ne yaşamak istiyorsa onu yaşıyor. Bella'nın bu güçlü direnişi, her kadına ilham veriyor: Kaderi değiştirebiliriz, yazgımızı biz yazabiliriz.

Türkiye sineması: Mağdur kadın figürleri

Yeşilçam dönemi, Türkiye sinemasında kadın karakterlerin en çok “fedakâr anne”, “masum âşik” ya da “boyun eğen eş” olarak temsil edildiği bir dönemdi. Kadın karakterler, çoğunlukla erkeklerin hikâyelerinin tamamlayıcı unsurlarıydı. Kadınlar genellikle aşk acısı çeken, şiddete maruz kalan ya da aileleri için her türlü fedakârlığı yapan figürler olarak resmedildi. Türkan Şoray, Fatma Girik ve Hülya Koçyiğit gibi dönemin yıldızları, çoğu zaman bu klişe kadın karakterleri canlandırdılar. Örneğin, *Acı Hayat* ve *Vesikalı Yarım* gibi filmlerde kadın karakterler, erkeklerin kararlarına ve toplumsal baskılara boyun eğmek zorunda kalıyor.

Sonraki yıllarda Türkiye sinemasında kadın karakterler daha farklı şekillerde ele alınmaya başlasa da mağduriyet teması sıklıkla devam etti. Birçok filmde kadınlar hala kurban ya da kurtarılmayı bekleyen pasif figürler olarak tasvir edildi.

Kadınların devrimdeki yeri: Sinemaya yansıyan güçlü figürler

Kürt sinemasında bahsettiğimiz zaman Bakur, Başur, Rojhilat ve Rojava sinemasını ayrı ayrı değerlendirmek lazım. Sinemada direniş dendiği zaman Rojava sinemasından bahsetmemek mümkün değil. Rojava sinemasında kadınlar, sadece devrimi destekleyen figürler değil aynı zamanda bu devrimin en önemli taşıyıcıları olarak sunulur. Rojava

Devrimi, kadının toplumsal statüsünün köklü bir şekilde değiştirilmesi üzerine yoğunlaşan bir özgürlük mücadelesi olarak bilinir. Bu durum, Rojava sinemasına da güçlü bir şekilde yansımaktadır. Kadın karakterler hem kadın düşmanı cihatçı, selefi örgütlere karşı mücadelede hem de yeni bir yaşamın kuruluşunda aktif rol oynayan figürler olarak öne çıkar.

Örneğin, Rojava’da sinema yapımcıları ve sanatçılar tarafından kurulan **Komîna Fîlm A Rojava** kadınların direnişini, toplumsal rollerini ve devrimdeki öncülüklerini işleyen pek çok film üretmiştir. **Berû, Çîrokên Bajarên Weranbûyî ve Kobane ve Dema Dirîreşkan** bu filmlerden bazılarıdır. Bu yapımlarda kadınlar, devrimci mücadelenin sembolü olarak karşımıza çıkar; silahlı direnişin içindeki kadın savaşçılar, sadece öz savunma değil aynı zamanda devrim ideolojisini taşıyan, kadın mücadelesini savunan liderler olarak resmedilir.

Kadın özgürlüğü ve Feminizm

Rojava sineması, Batı feminizminden farklı olarak, kadın özgürlüğünü daha kolektif ve devrimci bir bakış açısıyla ele alır. Batılı feminizmde bireysel özgürlükler ve haklar ön planda iken, Rojava’da kadın özgürlüğü, toplumsal bir dönüşümün ve devrimin ayrılmaz bir parçası olarak görülür. Rojava sinemasındaki kadın figürleri, bu toplumsal devrimin taşıyıcılarıdır ve onların mücadelesi, sadece kendileri için değil, tüm toplum için verilen bir özgürlük mücadelesi olarak sunulur.

Rojava sinemasında kadın figürleri, devrimci direnişin ve toplumsal dönüşümün sembolleri olarak öne çıkar. Kadınlar, bu sinemada sadece savaşçı ya da mağdur değil, devrimi şekillendiren, toplumsal cinsiyet eşitliğini savunan ve yeni bir yaşam inşa eden figürlerdir. Rojava sineması, bu yönüyle hem Kürt sinemasında hem de dünya sinemasında kadın temsili açısından önemli bir noktada durmaktadır. Kadınların devrimci mücadeledeki rolü, bu sinemada güçlü, özgürleşmiş ve kendi kaderlerini çizen bireyler olarak ele alınmaktadır.

“Kaderde senin failin olmak da varmış” diyerek kadına şiddeti meşrulaştırmak

Dünya sinemasında, Türkiye sinemasında ve Kürt sinemasında kadın anlatımı bu şekildeyken; Türkiye’de her hafta bir uzun metraj film uzunluğunda çekilen dizilerden bahsetmemek olmaz. Sinemanın televizyona göre daha az bir kitlesi var. Bu sebeple neredeyse her evde olan televizyonlarda izlediğimiz bize izlettirilen dizilerin anlatım şekli çok önemlidir. Yeşilçam sinemasından sadece teknik olarak farklı olan Türkiye yapımı dizilerde yine mağdur, şiddete uğrayan ve birilerinin “kader faili” olan karakterler görüyoruz.

Yakın zamanda bu dizilerden birinde bir erkek karakter, tok ve şiirsel olduğunu düşündüğü sesiyle “Kaderde senin failin olmak da varmış...” ifadelerini kullandı ve bir anda sosyal medyada bu söylem hızlı bir şekilde yayıldı. Kendilerine kader mahkumu diyen kadın katilleri ve şiddet faillerinin bu ifadeden nasıl güç aldığını hepimiz çok iyi biliyoruz. Burada

ne karakterin ismini anmak ne de mevzubahis olan televizyon dizisinden bahsetmek istiyorum. Bu olaydan sonra birçok kadın derneği ve feminist duruma tepkilerini gösterdiler. Kadın katilleri ve şiddet faillerini besleyen ifadeler, ana akım medyanın cinayet haberlerini sunma şekli bunların hepsi birbiriyle ilişkilidir. Bir kadına karşı işlenen şiddeti “kader” olarak tanımlamak ne demektir? Bu cümle, failin sorumluluğunu tamamen silerken, şiddeti sanki kaçınılmaz, değiştirilemez bir yazgı gibi sunuyor. Kadınlar, şiddetin kurbanları mı olacaklar? Birilerinin kaderindeki “fail” olmayı mı kabul edecekler? Bu tür ifadeler, sadece dizilerdeki birer diyalog olarak kalmıyor, hayatımıza sızıyor. Kadına yönelik şiddeti “kaçınılmaz” ya da “doğal” olarak göstermenin başka bir adı yok: Bu, şiddeti meşrulaştırmaktır.

Televizyonun kadınlara yüklediği rol

Türkiye’de televizyon dizileri, kadına dayatılan “fedakâr”, “mazlum” ve “boyun eğen” figürleri tekrar tekrar gözümüzün önüne getiriyor. Kadınlar, kocalarından ya da sevgililerinden şiddet görüyor ama her defasında affediyorlar. Şiddet dolu ilişkiler, sanki aşkın en yoğun halymiş gibi gösteriliyor. Bu tür anlatılar, şiddeti meşrulaştırmaktan başka bir işe yaramaz. Çünkü izleyen kadınlar, bu hikâyelerle büyüyor; izleyen erkekler, bu hikâyelerle güç buluyor. Ve böylece şiddet, bir aşkın parçasıymış gibi normalleştirilmeye çalışılıyor. Kadına yönelik şiddet, ekranda sıradanlaştırıldığında sokakta, evde ve işyerinde de sıradanlaşıyor.

Kadına yönelik şiddeti normalleştirmeyelim!

Ana akım medyada da büyük harflerle ‘Çok sevdiği için öldürdü’ gibi manşetler görebiliyoruz. Hatta bunu daha da ileri bir boyuta taşıyarak potansiyel faillere, kadınlar nasıl öldürülürün yolunu ve yöntemini gösteriyorlar. Cinayet anını tekrar tekrar göstererek cinayeti en küçük detayına kadar anlatmak habercilikten çok uzaktır. Yine ürettikleri söylemlerle kadınların kılık kıyafetinden dolayı uğradıkları tacizi meşru kılacak haberler yapılmaktadır.

Bu yüzden, televizyonda duyduğumuz her “şiddeti kader gibi gösteren” cümleye karşı sesimizi yükseltmeliyiz. Şiddeti romantize eden her hikâyeye karşı direnişimizi büyütmeliyiz. Kadınların sadece “failin kurbanı” olarak görülmediği, aksine kendi hayatlarını şekillendiren kahramanlar olarak gösterildiği hikâyelere ihtiyacımız var. Bu hikâyeleri biz yaratmalıyız, biz anlatmalıyız.

Kadına şiddet bir kader değildir. Fail olmak da kader değildir. Kadınlar, bu düzeni değiştirmek için seslerini yükselttiğinde, tıpkı Varda’nın, Jane Campion’ın, “Bir Düşüşün Anatomisi”nin “Poor Things”in ve Kobane filmi gibi, gerçek bir devrimin öncüsü olacaklar. Ve o devrim, şiddete boyun eğmeyi reddeden kadınların zaferiyle sonuçlanacak.

İran Molla Rejiminin kadın kırımıyla Rojhilat'ta yaşamını yitiren Jina Amini'nin ardından tüm Ortadoğu ve Dünya kadınlarına bir mücadele ışığı ve rehber olan tılsımlı Jin Jiyan Azadî ıĝlıĝı evlerde, okullarda, işyerlerinde, sokaklarda her gün yükselmeye devam ediyor.

Jin Jiyan Azadî!

Sistemantik şiddet: Kadın katliamları ve devletin rolü

Dilek Başalan-20 Ekim 2024

11 Mayıs 2011 yılında İstanbul'da imzaya açılan İstanbul Sözleşmesi'ni ilk imzalayan ülke Türkiye oldu. Kasım 2011 yılında meclis onayıyla yürürlüğe girdi. Fakat kadınlar için çok önemli olan bu sözleşme kadınlar için uygulanmadı. Yıllarca uygulanması için eylemler, yürüyüşler yaptık ve siyasi bir kararla İstanbul Sözleşmesi yürürlükten kaldırıldı

Kadın cinayetleri önlenebilir-engellenebilir iken sistemantik ve kendini tekrar eden bir biçimde artıyor; süreklileşen, kendini tekrar eden ve engellenmeyen buna dönük hiçbir adımın atılmaması bize kadına yönelik şiddetin ve bunun devamı olan kadın cinayetlerinin devletin politikasıyla derinleştiğini ve sistemantikleştiğini göstermektedir. Yani kadın cinayetlerinin devletin politikalarıyla sistemantikleşmesi bir noktadan sonra devletle bütünleşen ve politikası haline gelen kadın kırımına haline gelmektedir. AKP-MHP iktidarı süreci kadın cinayetlerini değerlendirirken kadın kırımına kavramına değinmek yararlı olacaktır. Çünkü kadın katliamlarının salt AKP-MHP iktidarı ile başlamadığını, tarihsel sürece baktığımızda ataerkinin, erkek-devletin kadını kapatma, yaşamına sınır çizme bunların gereği olarak da şiddet uygulama üzerinden kendini oluşturmuştur. Bu noktada sistemantikleşen kadın cinayetlerinin kadın kırımına haline gelmesi ataerkinin, devletin bir politikası durumuna gelmiştir.

Kadın kırımına (femicide) kavramı, 1801 yılında kadın cinayetleri için kullanılmıştır. 20. yüzyılda feminist hareketin içinde çok yer almaya başlar ve kadın cinayetlerini daha derin daha köklü araştırmaya başlar. Bununla birlikte kadınların yüzyıllardır sistemantik bir şekilde katledilmesinin kırım olduğunu ortaya koyar. 1976 yılında Brüksel'de Kadına karşı

şiddet konulu Uluslararası Tribünal'de Diana Russell bu kavrama siyasal bir içerik kazandırır. Anne karnında cinsiyeti kız olduğu için alınan ceninlerden, cadı avlarına; namus ve aşk adı altında işlenen cinayetlere kadar birçok olayın kadın kırımını kapsamında ele alınması gerektiği ortaya koyar. Russell 1992'de Femicide: The Politics of Woman Killing (Kadın Cinayeti: Kadın Öldürme Siyaseti) adlı kitabında Jill Radford ile birlikte 'femicide'i basitçe "the misogynist killing of women by men" (erkeklerin kadın düşmanlığıyla kadınları öldürmesi) olarak tanımladıklarını söyler (2012, s.3). Birleşmiş Milletler Akademik Çalışmalar Birliği (UNSA) femisid ve/veya cinsiyetle ilintili diğer cinayetleri "bir kadını kadın olduğu veya bir kızı kız olduğu için öldürmek" olarak tanımlamaktadır.

Son 22 yılda Türkiye'de çok ciddi değişimlere tanık olduk. Bir siyasal rejim değişikliği söz konusu ve bu değişen politika ve zihniyet kadını yok saymış ve kadının kendini gerçekleştirmesinin önüne türlü engeller koymak gibi birçok şeyi kurumsal yapılarıyla önümüze getirmiştir. Değişen siyasi rejimde kadına karşı bakış açısı gittikçe daraltıldı, "aile" içine mahkum edildi. Yüzyıllardır kapatılma ile mücadele ederken bu dönemde yeniden varlık mücadelesine girmiş bulduk kendimizi. 11 Mayıs 2011 yılında İstanbul'da imzaya açılan İstanbul Sözleşmesi'ni ilk imzalayan ülke Türkiye oldu. Kasım 2011 yılında meclis onayıyla yürürlüğe girdi. Fakat kadınlar için çok önemli olan bu sözleşme kadınlar için uygulanmadı. Yıllarca uygulanması için eylemler, yürüyüşler yaptık ve siyasi bir kararla bir gece İstanbul Sözleşmesi yürürlükten kaldırıldı. Kadın kırımını yaşayan bir ülkede kadınların resmi dayanağı olan bu uluslararası sözleşme artık yoktu. Elbette kadın hareketinin her zaman alternatifi kadın mücadelesiydi. Sokakları terk etmeyerek, haklarımıza sahip çıkarak, kendimizi gerçekleştirerek kendimizi, özümüzü savunur halde olduk.

Kadın hareketi olarak kadın cinayetlerine veri olarak yaklaşmamakla birlikte bazı hakikatleri göstermek için çeşitli raporlar hazırlanır ve yayınlanır. Bu raporlarda kadın cinayetlerinin hızla artmış olması hatta bunlara; intihara sürüklenen kadınların ya da kaybedilen kadınların da eklenmiş olması kadın kırımının en somut örnekleridir. Özel savaş politikalarının günbegün arttığı Kürdistan'da özellikle 2015 yılından bu yana çok ciddi kadın katliamları yaşanmıştır. Üniformalı şiddet, failerin belli olduğu fakat cezalandırılmadığı onlarca davayı hepimiz gördük ve takipçisi olduk. Diyarbakır Şiddetle Mücadele ağı bölgede yaşanan birçok kadın cinayetini raporlaştırarak kadın kırımının birçok alanda nasıl uyguladığını ifşa etmiştir. Buna benzer kadına karşı şiddeti raporlayan-yayınlayan birçok kadın örgütü ve ağlar mevcuttur.

Erkek şiddetinin bu denli artmasının kendini var etme biçimini görmezden gelemeyiz. Bu var etmenin dayanağı ataerki sistemdir. Kadını 'koruyan' bir yasa sistemi ve politikası olduğunu iddia etse de bunun sözde var olduğunu kadına karşı şiddete görmezden geldiğini hatta süreklileştiren cezasızlığın olduğunu biliyoruz. Erkekliğin, cinsiyetçiliğin kurumsallaştığı bir süreci yaşıyoruz. Şiddetin meşrulaştığı ve failerle onları koruyan

sistem arasında çok ciddi bir ittifak söz konusudur. Bu ittifaklar ve erkekliği koruyucu mekanizmalarıyla güçlendiriyor ve her gün karşımıza kadın cinayeti olarak çıkıyor. Boşanmak isteyen kadınlar tehditlerle evliliğine devam etmek zorunda kalabiliyor, 6284 sayılı kanundan yararlanmak isteyen kadınlar kolluk tarafından keyfi uygulamalarla geri gönderiliyor. Şiddet başvurusu alan kadın derneklerinin raporlarına baktığımızda; kolluğa, savcılığa şikayette bulunulmuş fakat süreç, kadını korumaktan ziyade çoğu zaman kadının öldürölmesiyle sonuçlanmıştır. Sistemde bu kadar boşluk olmasının tek bir nedeni vardır o da devlet politikası olarak şiddeti engellemek. Aile içerisindeki şiddeti görmezden gelen sistem aileyi kutsayan, erken yaşta evlilikleri teşvik eden paketler hazırlayan bir durumdadır. Kadına karşı şiddet bir toplumsal sorundur fakat toplumsal çözümler sunulmamaktadır. Toplumsal çözüm kadın hareketinin ta kendisidir. Bu hakikati bilerek erkek devletten bir beklenti içerisinde olmaksızın kendi çözümlerimiz için politikalar geliştirmeyi tercih edip kadın mücadelesini her alana yaymak yaşamın kendisi haline getirmektir. Kadın katliamları bu kadar görünürse ve kadın mücadelesi her an artıyorsa bunun sebebi 21. yüzyılın kadın yüzyılı olacağını iddia eden kadınlardır. Kadınlar; AKP-MHP iktidarının kadın politikalarını da tarih boyunca kadını yok sayan, kapatan tüm dönemleri çok iyi tanımakta ve sahip olduğu deneyim ve mirasla bu güce sahip olmuştur. Kadın kırımına karşı yükselen ve büyüyen bir kadın hakikati vardır. Kadın özgürlük mücadelesi ve bilinci her mekanı her alanı kaplamaktadır. Bunun en somut halini son zamanlarda “Jin Jiyan Azadî” felsefesine artan saldırılarla görebiliriz. Kadın hareketi güçlendikçe erkek egemen sistem saldırı yöntemlerini genişletmekte, kadınları tahakküm altına almayı hedeflemektedir. Kadınlar; kadına karşı şiddetin toplumsal çözümü için hem yerelerde hem de uluslararası ağlarda birleşiyor ve kadın direnişini dünyaya yayıyor. Bu direniş ve haklı olma halimiz ile kadın düşmanı politikalar kaybedecektir.

Kaynak:

<https://jineoloji.eu/tr/kadin-kirimini-tanimlamak-ve-mucadele-stratejisi-gelistirmek>

<https://www.diyarbakirbarosu.org.tr/public/uploads/document/siddet-agi-2021-kasim-raporu-1637840166.pdf>

<https://static.bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/003/710/original/S%CC%A7I%CC%87DDETLEMU%CC%88CADELEAG%CC%86I2022RAPORU.pdf?1669384668>

Jineolojî ile bakmak jineolojîye bakmak: Van çalıştayı izlenimleri

Ruşen Seydaoğlu-20 Ekim 2024

Yaşadıklarımızın farkındaydık. Saldırıları, kavramları, kuramları ve bunlara dönük eleştiriler oldukça güçlüydü. Peki ama nereye doğru yol alacaktık?

Jineolojî Dergisi 21-22 Eylül 2024'te "21. Yüzyılda Erkek Egemen Sisteme Karşı Mücadele Politikası ve Yöntemleri" üst başlığıyla bir çalıştay düzenledi. Sadece Kürt kadın hareketinin bileşenleri değil Türkiye'de özgürlük ve eşitlik mücadelesi yürüten farklı siyasetlerden kadınlar da oradaydı. Çünkü kendini bilim olarak tarifleyen ve bir nihayetten öte, bilginin ve yorumun kadın eksenli sürekli ve yeniden üretimini esas alan jineolojînin 15 yılı aşkın geçmişiyle ve derginin 10 yıllık deneyimiyle mevcut formları aşması ve artık alabildiğine yayılması gerekiyordu. Çalıştay da Türkiye açısından feminist, sosyalist ve devrimci gelenekten gelen, hâlâ bu değerlere gözü gibi bakanların jineolojîye dair ortak ilk adımını, diyebiliriz.

Coşkusunu sona bırakmayayım; bu çalışma, sanıyorum hepimizi yeniden parmak uçlarına yükseltti. Çünkü son zamanlarda, hareketlerin iç dinamikleri ve erkek egemen tahakküm odaklarının baskıları sebebiyle birlikte düşünme ve çözüm üretme zeminlerinde -ortak mücadele geçmişi düşünülürken- azalma ve daralma söz konusuydu. Haliyle bu bir araya geliş aynı zamanda kadınlar açısından hâlâ buradayız, birlikteyiz ve direnişe devam ediyoruz deme biçimi de oldu.

Elbette parmak uçlarına yükseltmekle kalmadı. Kısa süreli, sınırlı odaklı buluşmalar, dayanışmalar ve eylem planlamalarına dair değerlendirmeler kadar bunun ötesine nasıl geçebileceğimizin derdi de önerileri de çalışmanın gündemlerindendi. Sözün kendisi, kastı ve yaratabilecekleri kadın hareketlerinin tarihsel deneyimleriyle yoğrulmuş olsa da

mesafenin açılması sebebiyle tahakküm odaklarının ve bunun karşısında bizlerin ne söylediği, söylediğiyle neyi değiştirmek istediği üzerine konuşma ihtiyacımız vardı.

Erkek egemenliğinin ve kapitalizmin temel aracı olarak şiddet, herkesin her dönemde üzerine en fazla söz kurduğu ve eyleme geçtiği ortak gündem olarak çalıştayan da önemli başlıklarından biri oldu. Şiddeti algılama-çözümleme biçimlerimiz ve şiddete karşı eylemleri örgütlemeye yaşadığımız zorluklar yeniden ortaya kondu. Farklı algılayışlar beraberinde farklı çözüm önerilerini getirdi. Örneğin özsavunma tartışması, kadınların bireysel olarak hayatta kalma mücadelesi olduğu gibi kolektif kurtuluşu sağlayacak sistemsel arayışlar anlamına da gelmeliydi ki her iki boyutu da değerlendirildi. “Mücadele” ve “özsavunma” kullanımları zaman zaman iç içe geçti. Bu iç içe geçen kullanım herkes için aynı şeyleri ifade etmese de kimimize göre verilen mücadele tam anlamıyla özsavunmaydı. Günün sonunda farkındalık çalışmaları, örgütlenme, siyasete katılım, kendi özgün özerk sistemlerini kurma çabaları ya da ölmek için öldürmek kadınların varoluşlarını savundukları pratikler olarak işliyordu.

Bana kalırsa bu oturumun en güçlü çıktısı, kurtuluşu, ulus devlet sisteminin tıpkı kendisi gibi erkek egemen ve kapitalist hukuk sisteminde aramıyor oluşumuzdu. Yasalar gündelik olarak yaşadığımız şiddete karşı belki bir araç olabilirdi eğer uygulayan zihniyet bu denli erkek egemen olmasaydı üzerinde daha fazla bile durulabilirdi. Ama tüm neoliberal politikalara ve toplumu etkileme düzeyine rağmen kurtuluşun amacı olarak görülüyordu. Bu da çalıştay katılımcılarının sosyalist ve devrimci niteliği ve yine feminist mücadelenin neden ulus devletler karşısında konumlanması gerektiği konusundaki farkındalıklarıyla ilişkiliydi.

Dincilik, milliyetçilik ve cinsiyetçilik, tarihi dayanakları ve bugün artık yeni görünüşleri ile ulus devletlerin yerelde ve küresel düzeyde kadın kırımını apaçık sürdürdüğü ideolojik ayaklar olarak doğrudan ya da kastedilerek hem başlı başına bir oturumda hem de aslında çalıştayan başlığı itibarıyla tamamında ele alınan bir konu oldu. Cumhuriyet tarihinin kız enstitüleri, kardelenleri ya da laiklik-dincilik kıskacında tutulan kadınlık inşası ile göçmen kadınların ve kız çocuklarının yaşadıkları aynı erkek egemen ve kapitalist ulus devlet aklındandı. Diller, kültürler, etnik kimlikler değişse de devlet aklı bütün kadınları ve tek tek her bir kadını denetleyebiliyor, şekil vermek için de son derece çeşitli politikalar uyguluyordu.

Yine bir tahakküm rejimi olarak sömürgecilik sınıfsal olduğu kadar tüm sınıflardan kadınların payına düşeni aldığı cinsiyetçilik sarmalıydı. Savaş süreçleri kadınlar için son derece yıkıcıydı ama barış süreçlerinde dahi devlet kendini sürekli işletiyordu. Bir halk politikleşmesin diye terörize edilen örgütler karşısında çeteciliğin, mafyalaşmanın örtülü olarak desteklenmesi, ailecilik-milliyetçilik-cinsiyetçilikle dolu dinci cemaatlerin kadınlar örgütlenmesin-özgürleşmesin diye bu denli yaygınlaştırılması oturum esnasında ve aralarda heyecanlı tartışmalar olarak sürdü.

Yaşadıklarımızın farkındaydık. Saldırıları, kavramları, kuramları ve bunlara dönük eleştiriler oldukça güçlüydü. Peki ama nereye doğru yol alacaktık?

Kadınların verdikleri mücadeleyi tarih boyunca diğer iktidar karşıtı toplumsal hareketlerden ayıran temel özellik bence sorunları bu kadar derinden yaşamaları sebebiyle çözümlenemedeki kudretleri. Çözmeleri değil ama çözümlenmeleri.

Gitgide daraltılan kesişimsel alanların genişletilememesi hâlâ ortak sorunlarımızın başında geliyor. Aile içi erkek şiddeti kadar kadınların ana dillerinde yaşayamamalarının da bir kesişimsel alan olarak ele alınamaması. Eko kırım ve kadın kırımını aynı göbekten çıktığı halde egedeki doğa saldırılarına da Kürdistan'daki kalekol yapımlarına da kesişimsel alanlar olarak bakılamaması. Devlet kocaman bir aileyken dört duvar arasında öldürülen kadınlar ve kız çocukları ile çatışmanın ortasında kaldığı için öldürülenlerin aslında aynı kişilerin ve zihniyetlerin savaşında katledildiğinin ama bazılarının yasının daha tutulabilir olduğunun sarsıcılığı. Tüm bunları tek bir çalıştayın sınırlı sayıdaki katılımcısının sorumluluğu olarak görmemek gerekiyor, elbette. Ama tüm bunlara dair daha radikal bir öfke ya da tutum böylesi zeminlerde açığa çıkmayacaksa nerede çıkabilir ki diye sormadan da edemiyor insan.

Çalıştayda artık dayanışma yetmez, ortak mücadeleleri örgütlemeliyiz dedirten de bu oldu, galiba. İlkelerde ve prensiplerde uzlaşım demek bürokrasiyi yapım bozuma uğratmış 30 yıllık kadın deneyimlerine haksızlık olurdu. Kısa vadeli, sınırlı odaklı yan yana gelişler hepimizi güçlendirse de sorunlar karşısında kalıcı bir çözümü oluşturamıyordu. Saldırıların dayandıkları ideolojiler ve gücü elinde bulunduranlar tarafından bu denli sistemli yürütülmesi karşısında sistemli bir savunma ve inşa ihtiyacı, "ortak mücadele" oturumlarına Kürt kadın hareketinin önerisi olarak geçti. Değil ki diğer siyasetlerden kadınlar buna karşı durdu ama "nasıl" kısmı tek bir çalıştayla belirlenemeyecek kadar kapsamlıydı.

Kaygıların başında sanırım temsil sorunu vardı. Temsilin hiyerarşi yaratabileceği, bütün kadınları- kadın hareketlerini bağlayıcı bir tutum almanın o anki imkansızlığı bence de gerçekliğe denk değerlendirmelerdendi. Ama aynı zamanda Türkiye'deki kadın hareketlerinin parçalı olduğu eleştirisini de doğruluyordu. İhtiyacın karşılanabilmesi için daha çok yan yana gelmek, birbirimizi güçlendirmek ve çeşitliliklere hanel getirmemek gerekiyordu.

Diğer taraftan uzun erimli mücadeleler içinde değişen nesillerin sorunları ele alışları arasındaki farklılıklar üzerine belki de başlı başına tartışmak gerektiği de çalıştay boyunca sık sık beliren bir düşünce oldu, benim için. Yani çalıştayın bir çıktısı da Kürt kadın hareketi dahil katılan farklı siyasetlerden kadınların 90'larda ve 2000'lerde kadın özgürlük mücadelelerine dahil olanların örgütlenme motivasyonlarında farklılıklar olduğuydu. Çünkü zaman zaman feminist hareketin 80-90 literatürü, sınıf mücadelesi yürütenlerin çıkış aşamalarındaki söylemleri, aynı aralıklarla da Kürt kadın hareketinin 90'lar etkisi o salondaydı. Tıpkı yeni nesil kadın özgürlük mücadelesi verenlerin "yeni" literatürünün o

salonda olduğu gibi. Tahakküm ve hiyerarşiye karşı direnen kadınların mücadelesinden bir gerontokrasi çıkmazdı galiba(!)

Günün sonunda çalıştaydan ayrılırken yarattığı heyecanın yanında bir şey daha vardı. Bunca odağın tartışıldığı, ortaklıkların ve eleştirilerin ele alındığı bu çalıştayda sanırım en az jineolojiden bahsetmiştik. Her an jineolojiden bahsederken bile en az jineolojiden bahsetmiştik. 15 yılı aşkın bu deneyimde cinsel politikalardan teolojiye; ulus devlet savaşlarının milliyetçiliğe, dinciliğe ve cinsiyetçiliğe dayalı sömürgecilikle bağına, sözlü tarih çalışmalarından yazınsal ve dijital dünyada yapılan onca üretime, araştırmaya ve eleştiriye belki konuşulan bütün konularda değinildi ama eksik de kaldı.

Erkek egemen sisteme karşı mücadele ederken kadınlığın jineolojî için de politik bir kimlik-kültür olduğu, salt biyolojiyle izah edilemeyeceği hatta belki de en az biyolojiyle izah edilebileceği; bilgi-bilim kadından ayrı kaldıkça bilimsel olana erişilemeyeceği ve elbette toplumsal dönüşümde bunların ne denli etkili olduğunun somut çıktıları yeterli düzeyde tartışılmadı.

Kürdistanlı kadınlar jineolojî ile erkek egemen sistemle mücadelede yeni kavramlar ve kuramlar oluştururken kadın kültürü ya da köleliği vurgularını neye dayandırıyor?

Alternatif tarih okumasında bu kavramları nasıl temellendiriyor, geçmişin ve bugünün ilişkiselliğini nasıl kuruyor? Yine erkek egemen sistemin heteroseksist yaklaşımına karşı bugünün ve geleceğin özgür eşyaşamını nasıl tartışıyor gibi sorular hâlâ derinlemesine konuşulmayı bekliyor. Hem içeride hem çeperle hem de çeperin dışıyla.

Sonuç olarak içinden geçtiğimiz yüzyılı, tarihsel olduğu kadar yeni-yaratıcı niteliğiyle dokuyan jineolojî, özgür eşyaşamın ve kadınların 3. yolunun bilimi olma iddiasıyla ve bu durağın da yarattığı deneyimle, mücadele heyecanı ile yola, yolculuğuna devam ediyor. Kadınların yan yana gelişlerinin yaratabileceği değıştirme gücünü bilen bir yerden ortak mücadeleye, daha fazla tartışmaya, üretimlerine ve dünyayı değıştirme inancına katılmaya davet ediyor.

Jineolojî çalıştayının ardından: Ortak mücadele üzerine notlar

Semiha Arı-20 Ekim 2024

Farklılıkları, kapasiteleri, olanakları ve sınırları bilmek hem daha gerçekçi taleplerde bulunmamızı hem de ayağı daha yere basan politikalar geliştirmemizi sağlar. On yıllardır süren, kimi zaman “dayanışma” mefhumuna sıkışsa da temelde ortak mücadele olarak devam eden deneyimlerimiz bunun başlı başına kanıtı

21-22 Eylül’de Jineolojî Dergisi’nin “21. yüzyılda Erkek Egemen Sisteme Karşı Mücadele Politikası ve Yöntemleri” başlıklı çalıştay çağrısı üzerine ülkenin birçok yerinden yüzü aşkın kadın Van’da bir araya geldik. Feministler ve Kürt kadın hareketi TJA’dan kadınlar uzun süredir böyle bir etkinlik vesilesiyle bir araya gelip fikir alışverişinde bulunamamıştık. Çünkü biz istemesek de artan saldırılar nedeniyle son yıllarda bir araya gelişlerimiz büyük ölçüde dayanışma ziyaretlerine, refleksif eylemlere ya da mahkeme salonlarında dava takiplerine sıkışmıştı. Böyle değerli ve ihtiyaç duyulan bir buluşmayı mümkün kılan jineolojîye sonsuz teşekkürler.

Benim açımdan bu buluşmayı daha da anlamlı kılan Sebahat Tuncel başta olmak üzere hapisten yakın zamanda çıkmış kadınlarla bir araya gelebilmektir. Sebahat’ı özellikle andım çünkü o tutuklanana kadar birçok toplantıda bir araya geliyor, ortak mücadele alanlarında yol arkadaşlığı yapıyorduk. Aradan sekiz sene geçtikten sonra kaldığımız yerden devam etmek çok mutluluk vericiydi.

Toplantının ilk günü Jineolojî Dergisi’nden arkadaşların sunumuyla açıldı. Sonraki iki oturumda sırasıyla şiddetin değişen koşullarda yeniden tanımlanması ve ırkçı, dinci, milliyetçi ve cinsiyetçi politikaların analizi üzerine sunumlar yapıldı. İkinci günün ilk oturumunda cinsiyetçiliğe karşı öz savunma kavramı etrafında bir tartışma yapılırken,

benim de yer aldığım ikinci oturumda ortak mücadele yöntemlerinin teoride ve pratikte nasıl örüleceği sorusu üzerinden sunumlar yapıldı. Son olarak yükselen savaş politikalarına ve sağcılığa karşı kadınların özgürlük ve barış arayışının nasıl bir ortak mücadeleyi mümkün kıldığı konusu tartışıldı.

Bu yazıda tüm sunumları özetleme ya da tartışma imkânım olmadığı için feminist hareket/kadın hareketi ile Kürt kadın hareketi arasındaki ilişkilere ve ortak mücadele imkânlarına ilişkin yapılan tartışmalara yer vermeye çalışacağım. Burada en önemli konulardan biri farklı çıkış motifleri, dinamikleri, siyasi hedefleri, örgütlenme modelleri ve kavramsallaştırmaları olan feminist hareket ile Kürt kadın hareketinin patriyarkaya, ırkçılığa, sömürgeciliğe ve kapitalizme karşı mücadelede ortak cevaplar üretebilme ve ortak mücadele yaratabilme kapasiteleriyle ilgili. İki hareketin uzun geçmişe dayanan ortak mücadelesi daha fazla nasıl güçlendirilebilir, bunu mümkün kılan başlıklar nelerdir, değişen koşullar bağlamında yeni ortak zeminler nasıl kurulabilir, tüm bunların olabilirliği ve sınırlılığı nedir gibi sorularla tartışma fırsatımız oldu.

Bilen bilir, Türkiye kadın hareketi ya da feminist hareket denince insanın kafasında belli bir tür örgütlenme, belli bir politik duruş ya da belli bir ideoloji oluşmaz. Çünkü hareketin özelliği görece merkezlessiz, esnek, farklı politik pozisyonlara ve arka planlara sahip kadın örgütlerinden ve bireylerden oluşmasıdır. Ortaklıklar ve bir araya gelişler platformlar ve kampanyalar aracılığıyla kurulur, her örgüt kendi yaşantısına devam ederken asgari ortaklıklar üzerinden bu kampanyalarda da faaliyetlerini sürdürüp kadın hareketine dahil olurlar. Bazı toplantılarda “Siyaseti ve ideolojiyi bir kenara bırakalım, biz sadece kadın olma üzerinden bir araya geliyoruz.” diyen kadın örgütleri temsilcilerine de tanık olduğumuzu düşünürsek depolitize edilmiş bir kadın politikası anlayışının da bu kadın hareketi toplamına dahil olduğunu söyleyebiliriz. Bu ayrımlarımızı ve farklılıklarımızı dışarıda bırakalım ifadesi kimi zaman Kürtlüğünü dışarıda bırak anlamına da gelebildi. Kürt kadın hareketi örgütleri yıllar içinde buna çoğu kez maruz kaldılar. Bu tarz bir soyut ve depolitize edilmiş kadınlık fikri üzerinden politik farklılıkları, deneyim farklarını ve örgütlerin hikayelerini tanımayan bir ortak zeminin sahici ve kalıcı bir ortak mücadele niteliği kazanabileceğini söylemek zor. Nitekim, doğrusunu söylemek gerekirse, Kürt kadın hareketi ile ortak mücadele bağlamında bir araya gelen feministler ve feminist gruplar da pek değişmiyor. Ayrımlarımızı bir kenara bırakmadan, bunların neden ayrım olduğunu kavrayarak, özgünlüğünü fark ederek ve bunları konuşarak ortak mücadeleyi konuşmamız mümkün olabilir. Çünkü koşullarla birlikte biz de değişiyoruz, yeni kavramlar öğreniyoruz, buna ilişkin uzun tartışmaların içine giriyoruz. Bu çalıştay buna vesile olduğu için de çok önemliydi.

Kürt kadın hareketi başka ulusal kurtuluş hareketlerinde ya da sınıf mücadelelerinde sık tekrarlanan bir hataya düşülmemesinin sonucu olarak çıktı. Yani Kürt siyasi hareketi kadın kurtuluşunu belirsiz bir geleceğe erteledi ve bunu mücadelenin eşzamanlı yürütülen konusu haline getirdi. Bu açıdan bir ezberi de bozan özgün bir kadın hareketinden

bahsediyoruz. Kısa denebilecek bir zaman diliminde eşbaşkanlık sistemi getirmek, yerel yönetimlerde kadın politikası oluşturmak, onlarca kadın danışma merkezi ve sayısız örgüt kurmak geniş ölçekli bir örgütlenme çabası sonucunda ulaşılabilecek bir sonuç. Batman'da doğmuş ve çocukluğunun bir kısmını doksanlarda orada geçirmiş biri olarak, 2015 yılında gördüğüm kadın belediye otobüs şoförleri, kadın danışma merkezi ve kadınların kamusal hayata katılımını artıran diğer uygulamalar bana göre devrim niteliğinde gelişmelerdi. Böyle bir şey ancak programlı, ideolojik, siyasi hedeflerin yanı sıra toplumsal alanı cinsiyet eşitliği ve kadın özgürlüğü prensibiyle dönüştürmeye çalışan bütünlüklü bir hareketin varlığında, güçlü bir politik iradeyle ortaya çıkabilirdi. Bunun kadınların hayatını ve kaderini nasıl değiştirdiğine ilk elden şahit olan biri olarak söylüyorum.

Bu kazanımlar devlet tarafından saldırıya uğradığında verdiğimiz cevaplar ise Kürt meselesini nasıl anladığımıza göre değişebilir. Bu bence ortak mücadelenin niteliğini belirleyecek bir farkı da gösteriyor. Örneğin belediyelere atanan kayyımların ilk iş olarak kadın kurumlarına saldırımları karşısında kendilerini politik görmeyen ve kimi zaman şoven çizgiye savrulan kadın örgütleri bile tepki verebildiler. Çünkü onlar için her şeyden bağımsız olarak cinsiyet eşitliğini zedeleyen bir durum söz konusuydu. Ya da feministler olarak "dayanışma" ziyaretlerine gittiğimizde bunun politik çerçevesini çok daha net ve doğru kursak bile sorunun adını koyma konusunda farklılaşabiliyoruz. Kayyımlar dahil savaş politikalarına ilişkin analizlerin merkezinde patriyarka ve sömürgecilik ilişkisi olması gerektiğini düşünenlerdenim. Kuşkusuz, çalıştayda da tartıştığımız üzere, bu tüm feministlerin mutabık olduğu bir çerçeve değil, ancak ben durduğum yerden, devletten gelen saldırıları sırf faşizm üzerinden ya da mevcut iktidarın yapıp ettikleriyle açıklamanın hem tarihselliği görmeyi hem de meselenin ekonomi politiğini anlamayı engellediğini düşünüyorum. Bu açıdan, örneğin HDP 2019'daki kayyım raporunda kayyım politikalarının yeni bir sömürge modeli olduğunu ve 1925 Şark Islahat Planı ile günümüzün kayyım politikaları arasında süreklilik ve bağlantı olduğunu açıkça ortaya koymuştu. Bu ise sadece inkâr ve asimilasyonu içermez, aynı zamanda Kürtlerin hayata geçirmeye çalıştığı her tür özgürleştirici politikayı da yok etme ihtiyacını taşır. Her iktidar bunu çeşitli şekillerde uyguladı.

Birincisi, doksanlarda Kürt hareketinin legal/sivil alanda bir siyasi partisi, birkaç tane de kurumu vardı ve devlet bunları düzenli olarak kapatıp üyelerini tutukluyordu. Zaman çok geçmeden Kürtler yeni parti ve kurumlar açıyor ve döngü böyle devam ediyordu. 2010'larda Kürt siyasi hareketi yüzü aşkın belediye kazanıp parlamentoda varlığını güçlendirdiği, toplumsal alanı dönüştürecek mekanizmaları artırdığı, özgürleşme olanaklarını büyüttüğü, Kürt kadın hareketi ise kitlesel ve örgütsel tabanını alabildiğine genişlettiği oranda saldırıya uğradı, kitlesel tutuklamalara maruz kaldı. Burada salt faşizan bir tutumdan ya da insan haklarına, demokrasiye saldırıdan fazlası var. Bu oldukça bilinçli bir devlet politikasıdır ve Kürtlerin sistematik olarak özerklikten mahrum bırakılmasıyla ilgilidir. Burada sadece siyasi anlamda bir özerklikten değil, gündelik yaşamda belli

ihtiyaçlarımızı karşılamamızı ve “insan gibi” yaşamamızı sağlayacak olanaklardan mahrum bırakılma söz konusu. Buna kocadan şiddet gören bir kadının kadın danışma merkezinden mahrum bırakılması, bir gencin belediye tarafından açılmış bir sosyal/kültürel kurumdan mahrum bırakılması, kaynakların yerel halka gidecekken ve kısmen işsizlik ve yoksulluk sorununa çare olabilecekken yağmalanması, dolayısıyla halkın daha fazla yoksullaştırılması gibi sayısız örnek verilebilir.

Bu mevzu bazen salt kültüre ve kimliğe ya da haklar ve demokrasi meselesine indirgendiği için kavrayışlar da farklı olabiliyor. Örneğin GAP’a bağlı Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ATOM) 1990’larda açıldığında Kürt kadın hareketi buna haklı olarak asimilasyon hedefi taşıdığı gerekçesiyle itiraz etti. Ama o ATOM’lar aynı zamanda yoksul Kürt kadınların emeğini parça başı işlerle sömürüp kadınlara güçlenme ve girişimci olma hayali satıyordu. Ya da AKP’nin bir ekonomi bakanının 2012 yılında çok rahat bir şekilde “Konfeksiyon sektörü gibi emek yoğun sektörler bayan istihdamının en fazla olduğu sektörlerin başında geliyor. Bu sektörlerde Doğu ve Güneydoğu’da belirlenecek olan illeri biz Çin’le, Pakistan’la, Bangladeş’le ve Vietnam’la rekabet edebilecek bir bölge haline getireceğiz.” diyebiliyordu. Bu açıklama kapitalizm, sömürgecilik ve patriyarka ilişkisi bağlamında bize güçlü uyarılar sunarken buna karşı bir politik itiraz yeterince dile getirilmedi. Kuşkusuz halka sorduğunuzda belki batı illerine gitmektense kendi şehirlerinde fabrikaların açılmasını istihdam olanağı olarak görebilirler. Kısmen öyle de oldu. Son yıllarda Kürt şehirlerinde yaygınlaşan tekstil fabrikaları ve atölyeleri ağırlıklı genç kadınların çalıştığı yerler haline geldiler. Ancak tekstildeki çalışma koşullarının kötölüğü, çalışma saatlerinin uzunluğu ve bölgesel asgari ücret nedeniyle çok düşük ücretlere çalışma gerçeğine imkân veren başka bir tarihsel gerçeklik de var. Türkiye’de bir süredir işçi sınıfının giderek daha fazla yoksullaştığı bir gerçek ama Kürdistan’da yıllarca resmî ideolojinin “geri kalmışlık” olarak adlandırdığı ama aslında sistematik bir yoksullaştırma ve kalkınmayı engelleme politikasının olduğunu unutmamak gerekiyor. Örneğin Türkiye’de kadın istihdamı zaten yüzde 30 gibi düşük bir orana sahipken, Diyarbakır’da, Batman’da bu oranın yüzde onlara düştüğünü görüyoruz. Bunun dışında genel olarak erkek işsizliğinin de yüksek olması, bakanlığın yayınladığı sosyoekonomik gelişmişlik indekslerinde “bölgenin” her zaman son sıralarda yer alması, tekstil ihracatında kırılan rekorların halka “kalkınma” olarak yansımaması ve yoksulluğun şiddetli bir biçimde olduğu gibi devam etmesi yine farklı sistemler üzerinden bir analiz yapmayı gerektiriyor. Burada farklı bir hukukun uygulanmasından bahsediyoruz. Türkiye’de kadın kooperatiflerini teşvik eden AKP’nin Kürt kadın hareketi tarafından kurulan kooperatifleri kapatması ya da işlemez hale getirmesi de bu hukukun bir parçası. Bunun temelini bir grubu ve onu temsil eden bir politik hareketi özerklikten yoksun bırakma politikası oluşturur. Kürt meselesi salt bir haklar, demokrasi ve barış meselesi olarak görüldüğünde mevzunun yüz yıllık ekonomi politiği gözden kaçabiliyor.

Ancak burada, başta değindiğim ayrımları ve kavramları nasıl politik tercihlerimize göre kullandığımıza geliyoruz. Feminist hareket ya da kadın hareketi içinde herkes sömürgecilik

kavramını kullanmıyor, hatta Kürt hareketi içinde de herkesin kullandığından emin değilim. Yine çalıştayda sıkça konuşulan, genellikle Kürt kadın hareketi ile özdeşleşen ama birkaç feminist grup tarafından da kullanılan özsavunma kavramı var. Çalıştayda bazı arkadaşlar özsavunmayı kadın mücadelesinin temeli olarak görmeyi önerdiler. Bu kavramı Rojava'da IŞİD'e karşı kadın özgürlük mücadelesinde ve genel olarak savaş bağlamında kullanıldığı haliyle anlamlı bulmakla birlikte, kadınların erkek şiddetine ve patriyarkaya karşı her günkü mücadelesinde mevzuyu çok fazla defansa indirmediği için kullanmayı tercih etmeyen feministler de var. Nihayetinde kavramlar deneyimlerden ve yaşam pratiklerinden çıkar. Savaş coğrafyasında mücadele eden, kolaylıkla öldürülebilir ve kriminalize edilebilir olarak görülen, farklı bir hukukla, üniformalı erkek şiddetiyle karşı karşıya gelen bir kadın hareketinin özsavunma gibi bir kavramı kullanması bu nedenle çok anlaşılır. Ancak benim de dahil olduğum feminist politika çizgisi erkek şiddeti bağlamında bu kavramı kullanmayabiliyor.

Diğer konu örgütlenme modeliyle ilgili. Türkiye feminist hareketi/kadın hareketi ile Kürt kadın hareketi arasında örgütlenme modelleri bakımından çok büyük farklar var. Bir tarafta, arada bir kolektifler kurarak ama zamanının çoğunu belli bir örgüt olmadan geçiren, enformel, lidersiz, esnek örgütlere alışkın feminist hareket, diğer tarafta ise tüm toplumsal, politik ve ekonomik alanı kurumlar ve örgütler aracılığıyla son derece programatik bir şekilde dönüştürmeye çalışan ve bununla muazzam niteliksel değişimler yaratan Kürt kadın hareketi var. Kuşkusuz feministler de sığınaklar ve kadın danışma merkezleri için mücadele ediyor ama birkaç yıl içinde onlarca kadın danışma merkezi kuracak bir kapasitesi de hedefi de yok. Ama zaten tüm bunlar, ülkenin neresinde gerçekleşirse gerçekleşsin, bütün kadınların ve kadın hareketinin kazanımları. Ancak bazı arkadaşların önerdiği konfederasyon ve meclis tarzı örgütlenmeler pratik olarak tüm feminist hareket için uygulanabilir modeller değil. Yine de on yıl önce olduğu gibi Kadın Özgürlük Meclisi tarzı yapılar ortak mücadele bağlamında kimi zaman hayata geçirilebiliyor. Ancak hatırlatmak gerekir ki KÖM halihazırda müzakere sürecinin devam ettiği bir zamanda kurulmuştu. Bugün böyle bir zeminin koşullarından bahsedemiyoruz.

Kürt kadın hareketi komünleri ve kooperatifleri, özel olarak kadın kooperatiflerini yeni toplumun ekonomi modeli olarak görüyor ve önemsiyor. Çalıştayda bir arkadaş "Ayrımlardan bahsediyoruz ama kadın ve ekonomi konusunda ne kadar farklılaşabiliriz ki, kadın öncülüğünde ekonomi olmalı." dediğinde en büyük farklılıklardan birinin bu olduğunu söylemiştim. Aslında kadın emeği kadın hareketinde/feminist harekette de en fazla fikir ayrılıkların olduğu konuların başında geliyor. Ben örneğin kadın emeğini patriyarka ve kapitalizm ilişkisinde ele alan ikili sistem kuramını benimsiyorum, bazıları ise kapitalizmin belirleyiciliği üzerinden kavram ve politika öneriyor. Bir sendikanın, bir feminist örgütün ya da Kürt kadın hareketinin bir toplantısında tartışmalara neden olan konu bazen kadın kooperatifleri oluyor. Bu konuda oldukça farklı fikirler var. Biz daha önce kadın kooperatifleri konusunda yaptığımız çalışmalar sonucunda eleştirel bir yaklaşım geliştirmiştik. Çünkü iktidarın ve sermayenin büyük iştahla kadın istihdamı modeli olarak

yaygınlaştırdığı kooperatif tipi üretim hem geleneksel cinsiyet rollerine dayandığı için sorunluymdu hem de düşük gelirlili, düzensiz, güvencesiz bir çalışma modeli olduğu için savunulamazdı. Dolayısıyla hem kooperatif tarzı üretim hem de “kadın öncülüğünde ekonomi” olarak savunulan yaklaşım sınıf ve cinsiyet ilişkisine farklı perspektiflerden bakan herkesi kapsamayabilir.

Yine jineolojîye ilişkin yapılan konuşmalarda geçen “Annelerimizden gelen bilginin bilimselliğini çıkardık.” ifadesi beni ikilemede bırakan bir argüman oldu. Jineolojî benim için başından beri, nasıl elli yıl önce erkek ve batı merkezli pozitivist bilime karşı feminist teori ortaya çıktıysa, Kürt kadınların kendi teorik yaklaşımlarını ve bilgilerini öznel olarak üretmeleri anlamına geldi. Kendileri sürekli araştırma nesnesi ve konusu olmuş, yaşadıkları coğrafya ise araştırma laboratuvarına dönüşmüş kadınların bu çıkışı bana göre aynı zamanda sadece pozitivistliğe değil pozitivist olmadığı iddiasında olan sosyal araştırma çizgisine de bir itiraz ve direnişti. Nihayetinde her toplumsal/politik hareket kendi teorisini ve bilgisini içeriden üretir. Ancak kadınlarla özdeşleşmiş ve kadınlaşmış deneyim ve bilgileri cinsiyetçi iş bölümü ve patriyarka belirlediği için hakikate konu olan bu bilginin bilimselliğinden ziyade kadın özgürlüğüne nasıl bir katkısı olacağı konusunda kafamda soru işareti oluşmuştu. Kürt kadın hareketi nihayetinde değiştirmeye yönelik bir hareket olduğu için bir kadının, örneğin bir köyde ürettiği bir ürün ya da bir hastalığa bitkilerle çare olması cinsiyetçi iş bölümü sonucunda oluşmuşken ve kadınların yüklendiği sorumlulukları gösterirken bu bilgiyi hakikatin bilgisi olarak mı ele alacağız, yoksa burada cinsiyete dayalı kurulmuş bir ilişkiyi değiştirmeye mi çalışacağız? Çalıştayda bu soruyu sorma ve kısa da olsa konuşma fırsatımız olmuştu ancak bu konuda daha geniş bir tartışma fırsatının doğmasını umuyorum.

Çalıştayda, bu kadar farklılık ve ayırım vurgusunun olumsuz sonuçları olabileceğine dikkat çekenler oldu. Bunu anlamakla birlikte farklılıkların kadın mücadelesinin sürekliliğindeki temel dinamik olduğunu düşünüyorum. Mücadelenin kendisi bu şekilde sürer: bir tartışma olur, birileri ikna olur, bazıları ikna olmaz ama yol verir, yolumuza devam ederiz. Burada asıl sorun yaratacak şey, deneyimlere (kimliklere değil) dayalı farklı politika çizgilerinin ve kavramsallaştırmaların açık bir şekilde tartışılmadan belirsizliğe bırakılması olabilir. Ancak bununla birlikte bir alana fikir alışverişi, tartışma ya da deneyim paylaşımı için girdiğimizde o alanı kuran öznelere eşit ilişki kurmaya özen göstermek, onların kurduğu politika çizgisini bir irade olarak görmek ve farklı fikirlerin, deneyimlerin birbirimizi besleme potansiyelini taşıdığını bilmek oldukça önemli. Mesela kadın kooperatifleri üzerine tartışıldığında farklı fikirler açıklıkla dile getirilir ama nihayetinde her hareket ya da örgüt kendisi için en uygun olana kendisi karar verir.

Bu farklılıklar ve farklı yorumlama biçimleri ortak mücadeleye engeller olarak okunmamalı. Farklılıkları, kapasiteleri, olanakları ve sınırları bilmek hem daha gerçekçi taleplerde bulunmamızı hem de ayağı daha yere basan politikalar geliştirmemizi sağlar. On yıllardır süren, kimi zaman “dayanışma” mefhumuna sıkışsa da temelde ortak

m¼cadele olarak devam eden deneyimlerimiz bunun başlı başına kanıtı. Yine bu alıştay, koşullar değiştiği için yol ve yönteme ilişkin kafa yormaktan vazgemediğimizin de kanıtı. Çalıştayda ortaya çıkan T¼rkiye kadın konferansı gibi nerileri de akılda tutarak, bizi refleksif dayanışma ilişkisinin ötesine taşıyacak daha s¼rekli ve kalıcı zeminleri d¼ř¼nmeye devam etmeliyiz.